

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. A hova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők. Minden-
nemű nyomdai munkákat felvál-
lalunk és jutányos áron végeztünk.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél lapon.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltnak.
E g y e s z á m á r a 3 0 f i l l é r.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
A hova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

Megint csak ősz lesz . . .

Megint csak ősz lesz nemsokára,
Leszáll a dér a sok virágra,
Fogy a szín, illat szaporán
Bucsuzik a levél az ágtól
S az anyag zokogva gyászol
„Ne még, ne hagyj itt oly korán!”

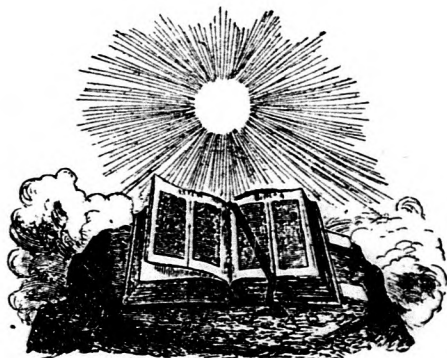
E nagy busongó elmulásban
Mégis mily édes ujjulás van,
Valami szent, megnyugtató,
Koporsóban mosolyg az élet!
Igy rendelé az égi végzet,
A bölcs, a jó Mindenható.

Kétségeinket messze üzd,
Szívünket hittel egybefűzd
És tanítgatod szelíden;
Ne fájjon majd az az óra,
Ha el kell mennünk nyugovóra . . .
A sírban is tavasz legyen!

A fecske, gólya költözöben,
Fészket köszönti elmenőben:
„Tavasszal újra megjövök.”
E nagy busongó változásban
Nincsen halál, csak változás van,
Mi benne él: a lét örök!

Én Istenem jó vagy Te hozzánk!
Kezed letörli könnyes orcánk,
Szerelmed áldó napsugár.
Lehajlasz esdeklő szavunkra,
Virágot hintegetsz utunkra
És elfeledjük: ránk mi vár.

Baja Mihály.

Mit versz ?

Gróf Tisza István főgondnoki székéből kegyetlen korbácsot suhogtat a ref. papok, különösen az országos ref. lelkészegyesület tagjai felett. Hogy a nyugdíjegyesület elhibázott alkotás, azt maga is elismeri és bizonyítja is azzal, hogy ő nem ilyennek akarta s hogy ő nem is vett megalkotásában tevőleges részt: azonban ennek dacára a szegény ref. papság részére kitünő üzletnek minősíti és megbolygatása ellen tiltakozik.

Nem kevésbé súlyos a mit rólunk az országos lelkészegyesülettel kapcsolatban mond. Azt fájjalja, hogy mi az egyetemes papság ellenére elakarunk zárkózni a világi elemtől. De hiszen csak azt tesszük, a mi mint testületet minket is megillet s nincs szándékunkban a világiak ellen véteni, sőt, testvérszövetségre nyújtjuk ki feljök kezünket. Attól fél, hogy nem őrizzük meg a kapcsolatot az egyház alkotmányos szerveivel és azt feltételezi mozgalmunkról, hogy annak vezetését kevés kivétellel a nyugtalanabb és szenvedélyesebb elemek ragadják magukhoz. Holott első tettünk a hivatalos egyház előtti köteles tisztelet kifejezése volt és vezetőinket is teljes egyetértéssel a hivatalos egyház kipróbált vezéreiből választottuk. Különösen károsnak és veszedelmesnek tartja a 48. XX. t.-c. teljes végrehajtására megindított akciót, mely ellen ezer és egy okot tudna felhozni s melyet tisztán a politikai pártok feladatai közé utal. De a 48. XX. t.-c. a vallasegyenlőségről hozott törvény, mely ellen a néppárt állást is foglalt, melyet a többiek, ha mi és a mivelt társadalom nem támogatja őket, elejteni készülnek s melynek végrehajtását az államhatalom képviselőivel szemben maga a zsinat és konvent is kénytelen volt megsürgetni. Aztán nem is olyan egyoldalú felekezeti mozgalom ez, hanem az egész magyar állam és felvilágosodottság szent ügye. Nem is a másfelekezeti papság ellen irányul, hanem mindnyájunk és a köz javáért. Nem is támadás ez, hanem önvédelem. A terhei alatt roskadozó magyar nép és magyar állam létfenntartási küzdelme, melyben senkit se akarunk jogosan elvett anyagi előnyeitől megfosztani, hanem mindenkit jogosan kiakarunk elégíteni. S azután nem is mi kezdtük e mozgalmat, hanem a 40-es évek szabad szellemű kath. vallású férfiai és a magyar vármegyék.

És mégis mi vagyunk a turbulens elem, a meddő és káros küzdelmek megindítói. Legalább így mondta ezt Tisza. Minden szava egy-egy ostorcsapás, mely a ref. lelkészi testületet éri, azt a testületet, mely a polgárság egy kicsiny

részén kívül is még hozzá hű maradt, mely nevéből magának palládiumot, bálványt csinált s egyházára, nemzetére nézve, tőle vár mindent. Nem tudom melyik nagyobb, e végtelen ragaszkodás-é, mellyel Tisza-felé fordultunk, vagy e rettenetes elbánás, melyben még részéről bennünket ért. S mi a feleletünk erre a kegyetlen elbánásra? A Megváltó kérdése a zsidó népet megszemélyesítő poroszlóra: mit versz? Gróf Tisza István, a ki látod az ultramontanizmus veszedelmét, lásd meg, hogy veszélyben van az egész magyar felvilágosodottság és magyar állam ügye is. Alig van már valaki, akit a különböző társulatok segítségével a sötétség körébe ne vont s meg ne bénított volna. Alig van már itt erő, mely e hatalomnak ellene állhatna. Még az államot is magával ragadta s a pártokon is az ő szelleme lebeg. Ha a protestantizmus meg nem találja vezető szerepét és élére nem áll az ellenmozgalomnak, úgy ez államnak sabbban a felekezeti békének s a magyarságnak vége van. Ezt nem teheti a hivatalos egyház, mert kötve van; nem teszik a világiak, mert az árral usznak. De teheti még egy osztály, melynek ez hivatása is, hagyománya is; a prot. papság. És teszi olyan alakban, mely a magyar kath. alsó papság sok ezer szegény nyomorgó magyar kath. plébánus érdekének, a vallasegyenlőség nagy elvének s az állam létfeltételének és törvényeinek is megfelel.

E törvények dacára, mi nem tudtunk eddig megépülni s nem tudott e nemzet erőhöz, békeséghez jutni. Autonomiánk legértékesebb biztosítékai, függetlenségünk mind-mind áldozatul estek, mi magunk s a nemzet szegények maradtunk s az állam úgy a közoktatás ügyének, erejének, mint egy magyar nemzeti politika kifejtésében csak tengődésre szorult.

A nép kivándorol, a nemzetségi egyházak főpapjai egyoldalú faji törekvéseket ápolnak, a negyvenes évek nagy jelszavait, súlyos kardjait nincs a ki felvegye többé. A keresztelő Jánosnak, a pusztában nyomorgó prófétáknak most jött el az idejük felkeresni a hatalmasokat, felkeresni a népet is és hirdetni nekik a Megváltó evangéliumát. Azt tesszük mi hazánkért magyar ref. egyházunkért jó ügyünkbe, az evangéliumba bizva s mélységes ragaszkodással egy férfiú felé tekintve, ki mint a népet, minket is elutasít magától, de a kit mi még akkor is szeretünk és a kihez még akkor is ragaszkodunk, midőn a kardnál élesebb szavakkal csapdos és az ostonál fájóbb beszéddel ostoroz bennünket. Gróf Tisza István, mit versz? meddig versz?

dr. Ferenczy Gyula.

Lehullt az álarc.

Magyarország ez idő szerinti kultuszminiszterének eddig többé-kevésbé sikerült álarcaskodnia, takargatnia kalksburgi neveltetésének megdöbbentő következményeit. Amerikai körutja óta még demokrata mázban is csillogott ez a *kimagasló* államférfiu a könnyen elvakítható magyar közvélemény előtt. Megvallom őszintén: magam is azok közé tartozom, akiket ez a chameleonként változó jezsuita-növendék elámitott, volt idő, melyben lelkesedtem érette. De most azt mondom erre: Mea culpa, mea maxima culpa!

Mert a ragyogó álarc lehullott. És megjelent az irtóztatóan fekete valódi arc: a klerikális, a jezsuita arc.

Ha egyéb érdeme nem volna is (pedig van, de sok!) az országos ref. lelkész kongresszusnak: már az magában épen elég érdem, hogy ennek a világi jezsuitának az álarcát lehullani kényszerítette.

Ismeretes e lap olvasói előtt az országos ref. kongresszusnak az 1848. XX. t.-c. végrehajtására vonatkozó határozata. Szó sincsen ebben a szekularizációról. Csak arról van szó, hogy a közjogi eredű egyházi javak megállapításának és elidegeníthetlen állami javaknak nyilvánításának; de azért az illető egyházak használatában maradjanak ezután is.

Kijelentem nyíltan, hogy én ezt a követelményt kevésnek tartom. Ha ott lehettem volna a gyűlésen: a Kutas Bálint radikális felszólalását támogattam volna.

De Magyarország kultuszminisztere nem keveselli, hanem sokallja ezt a jogos és rendkívül szerény kívánságot. És az ügyre vonatkozólag a következő nyilatkozatot tette:

„Én arról értesültem, hogy a református papok állítólagos akciójának nem lesz további folytatása és hogy az evangélikus református egyház komolyabb elemei nem fognak részt venni benne, mert az akció megindításának a felekezeti béke vésteljes földulása volna a következménye. Sajnálám, ha a jóhiszemű elemek engednék magukat fölhasználni sötét hatalmak által, amelyek csak azért, hogy Magyarországon a politikai konszolidációt lehetetlenné tegyék, semmitől sem riadnak vissza, még attól sem, hogy a felekezeti békét, amelyet éppen most, szilárd alapokra akarok fektetni, reménytelenül összekuszálják. Fölötte sajnálatos volna ennek az akciónak a megindítása, éppen most, mikor megvan bennünk a legjobb indulat, a legjobb szándék, sőt, amikor már eredménnyel, tettekkel is bizonyíthatja a kormány, hogy a protestánsok jogos kívánságait teljesíteni akarja és

fogja és amikor a katolikus részről ez elé semmi akadályt nem gördítenek. Az előbbi kormányok az 1848. évi XX. törvény végrehajtása érdekében semmit sem tettek; nem lehet azt kívánni, hogy most tizennégy nap alatt végezzünk vele. Az állítólagos akció, ismétlem, a legvésteljesebb dolog volna, amit csak elkövethetnek a református papok s mivel a legmerevebb ellentétben volna az én álláspontommal: ez teljes megakasztását jelentené annak az akciónak, melyet az 1848. XX. törvény végrehajtása érdekében megindítottam. Remélem azonban, hogy a higgadtabb elemek megfogják akadályozni a veszedelmes görgeteg megindítását.“

Ebből a nyilatkozatból mindenekelőtt az tűnik ki, hogy Apponyi úgy emel szót, mint a kormány tagja, s mint kultuszminiszter. De Magyarország kultuszminisztere quo jure avatkozik bele ily módon a kérdéses ügybe? Hiszen minálunk a bevett felekezetek közt a törvény szerint „tökéletes egyenlőség és viszonyosság“ uralkodnék. A magyar állam törvény szerint az összes bevett felekezeteket egyenlőknek tartozik tekinteni. A kormány és a kultuszminiszter nem lehet se pápista, se kálvinista, se lutheránus. Csak magyar lehet. Magyarnek kell (kellene!) lennie. Apponyi Albertnek mint magyar kultuszminiszternek a magyar államot kell képviselnie az összes felekezetekkel szemben még a maga tulajdon felekezetével szemben is. Apponyi Albertnek, mint magyar kultuszminiszternek csak helyeselnie lehet a ref. lelkészek állásfoglalását. Mert a ref. lelkészek épen az állam tulajdonjogát, amely ugyanis fentáll, akarták kifejezésre juttatni, az egyházi vagyont illetőleg.

Abból, hogy Apponyi ez ellen kultuszminiszteri minőségben tiltakozik, csak az derül ki, hogy a kultuszminiszteri székben most csak ugyan egy jezsuita növendék ül. És még arra is hull egy két sugár, amit bizonyos urak nagy titokban terveztek; t. i. arra, hogy a róm. kath. autonómiát az államjogi természetű egyházi vagyonnak teljesen a róm. kath. felekezet kezére való átcsusztatással akarják megcsinálni.

Köszönet illeti a ref. lelkészeket azért, hogy a kulisszák mögötti makhinációkba bevilágítottak. Most már vigyázni fogunk. Tessék csak előhozakodni azzal a vagyonszerző autonómiával!

Ha magát a nyilatkozatot vizsgáljuk: valóssággal megdöbbent bennünket az a jezsuitizmus, amely benne lappang. Konkoly hintés, rágalom, felháborító cinizmus mindenik sora.

Szó van a *felekezeti béke vésteljes földulásáról*. Hát a felekezeti békét duljuk fel azzal,

ha a hazánk és a magunk jogos törvénye érdekeit védelmezzük? Akkor az a felekezeti béke csak jogtalan és törvénytelen üzelmek palástja. Mondhatom: gyönyörű szemrehányás ez! Mig hallgatunk, mig nyomorgunk és némán türjük jogos és törvényes érdekeink lábbal tiprását: addig van béke. Ha szót emelünk: vége a békének. Az ilyen békét sütötte meg jó Apponyi Albert. De általában: mi vagyunk azok a felekezeti békerontók! És nem a klerikálisok! Bizony csak ők. Mióta és ahol csak vannak: mindenkor és mindenütt ők a békerontók. Nem mi tanítjuk és gyakoroljuk; hanem ők tanítják és gyakorolják azt az ördögi elvet, hogy: „tolerantia religiosa impia et absurda est.“ (Perrone). Miniszter ur: önöknél felekezeti békerontásról beszavalni, annyi, mint akasztott ember házában kötelet emlegetni. És a „felekezeti béke feldulása“ mi reánk, reformátusokra nézve — a nyilatkozatból kivehetőleg — azért volna „vészteljes“ mert akciónk: teljes megakasztását jelentené annak az akciónak, melyet az 1848. évi XX. törvény végrehajtása érdekében a miniszter ur megindított. Kedves kis fenyegetődzés! De hülye volna, aki megijjedne tőle. Mi tudjuk, hogy a fizetések rendezését ez a kormány is merő kortes-szempontból kezeli. Tudjuk, hogy velünk szemben is mézes madzag akar lenni az 1848. XX. t.-c.-nek siralmasan csekélymértű végrehajtása. De tudjuk azt is, hogy mi szabad kálvinisták vagyunk, akik semmiféle emberi jármot nem türünk. És tudjuk azt is, hogy okos kálvinisták vagyunk, akik törvényes jogainkat követeljük és azokért cserébe hitvány konclesökké nem aljasodunk. Megszolgáltunk mi régen az 1848. XX. t.-c.-ért. Megszolgáltunk azokkal a szolgálatokkal, amelyekét a magyar alkotmányos szabadságnak a nemzeti kulturának tettünk és teszünk. Jogot követelünk, nem kortesbért! És a miniszter ur nem nagylelkűségből ad nekünk, ha ad valamit: hanem köteleességből. És nem a maga pénzéből; hanem az államéből. Vagyis a magunk pénzéből. Mert az államot az adófizető polgárok látják el pénzzel. És ezek közt az adófizető polgárok közt mi is ott vagyunk. Az pedig, hogy az 1848. XX. t.-c. végrehajtására a miniszter ur valamelyes akciót indított volna, merő költemény. „Aesthetica a politikában.“ Azt az akciót mi indítottuk és a miniszter ur csak engedett az akciónak, hogy a paktumos kormány lehetetlen helyzetét ezzel is megtámogassa. Egy szó, mint száz: semmi okunk sincs félni a miniszter ur kedélyes fenyegetésétől. Ám próbálja meg beváltani azt!

Sötét hatalmakról is beszél a jezsuita miniszter ur. Sötét hatalmakról akik magyarorszá-

gon a politikai konszolidációt lehetlenné akarják tenni. De hát kik azok, ha nem a klerikálisok és a jezsuiták és az általok képviselt rendszer. És a politikai konszolidáció? Szent igaz, hogy önök remekül konszolidálnak. Felidéztek a nemzetiségi és felekezeti harcot, kiélesítették az osztályharcot, a nemzet kizsákmányolását újra lehetővé teszik. Süsse meg, miniszter ur, a politikai konszolidációját is, épen úgy, mint a felekezeti békéjét. Miért félti ön mi tőlünk azt, ami nincs?

Önök, mint a költő bűvészinasa, megfelelő tehetség nélkül (mert más: beszélni; más: cselekedni) felidéztek a gonosz szellemeket és most, mikor ezek szaggatják önöket, másokat vádolnak. Önök főzik a forró levest: egyék is meg; mi nem kérünk belőle. És a miniszter ur egyszer mindenkorra jegyezze meg magának, hogy a kálvinisták a klerikálisoktól hazafiságot nem tanulnak. Ebben az országban is mi védjük négy század óta az alkotmányt, a szabadságot, a hazát! Még a róm. kath. (de antijezsuita!) II. Rákóczy Ferenc tábora is protestánsokból állott kilenczted részben. Miniszter ur: ne féltsen minket a sötét hatalmaktól, Még önöktől maguktól sem.

Igy állván a dolgok, természetesen csalódik a miniszter ur abban, hogy akciónknak nem lesz folytatása. Épen a miniszter ur szerencsétlen föllépése, álarcának lehullása erősíti legjobban akciónkat.

Én nem voltam ott a lelkész kongresszuson. De a miniszter urnak nyilatkozata csak megerősített abban a szádékomban, hogy a lelkész egyesületbe belépjek és megerősített abban a meggyőződésben, hogy minden ref. lelkésznek egyik legszentebb kötelessége a lelkészegyesületbe való belépés.

A „komolyabb, a higgadtabb elemek“ emlegetésével nem fog sikerülni a miniszter urnak az, hogy közénk konkolyt hintsen. A ref. egyháznak minden tagja elég komoly és elég higgadt annak belátására, hogy a lelkészeknek épen olyan joguk és kötelességük a szervezkedés, mint a tanítóknak és a tanároknak.

Reményem van az iránt, hogy az ág. ev. lelkészek is követni fogják a jó példát és ők is megszervezik a maguk országos lelkészegyesületét.

A klerikális üzelmekből épen elég volt!

A ránk erőszakolt harc elől ki nem térhetünk. A protestáns egyház elvárja minden hüfiától, hogy teljesítse kötelességét.

Ha pedig a „nemzeti demokrata“ kormány azt gondolja, hogy az alapszabályok meg nem erősítésével mozgalmunk gyökerét elvághatja, ne-

vezetesen csalódik! De csak próbálja meg! Ha szüksége van még több ellenfélre, hát ott leszünk mi, ref. lelkészek. Nagyon tisztán látjuk, hogy politikai csalafintaságuk kötele mindig jobban oda csavarodik a nyakukra. És ezen a kötelen jó erőset tudunk mi huzni, ha bennünket rá kényszerítenek!

János Zoltán.

Tisza István beszéde a lelkészi nyugdíjról és a szekularizációról.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! A rendesenél gazdagabb és fontosabb tárgysorozat elintézésére gyűltünk össze, s midőn a közgyűlés t. tagjait a legmelegebben üdvözlöm, egyuttal szíves figyelmüket kérem, hogy pár szóval érintsem a tárgysorozat egy-két fontosabb pontját. Talán nem csalódom azon feltevésben, hogy érdeklődésünk középpontját a nyugdíjintézet ügye képezi és e kérdéstről szólva engedjék meg nekem hogy egy rövid, személyes természetű kitérést tegyek. Nem szeretek közügyek tárgyalásába személyes momentumokat keverni, még kevésbé szokásom az én csekély személyemre vonatkozó megjegyzésekkel tölteni az időt. De szemben sok mindennel, amit a nyugdíjintézet megalakítására irányuló szerepemről hallottam és olvastam, mégis tartozom magamnak a tények rövid rekapitulálásával. Azon t. tagtársaim, a kikkel szerencsém volt a konventen és zsinaton együttműködni, emlékezni fognak rá, hogy azok közé tartoztam én is, a kik a nyugdíjintézetet sokkal szerényebb keretben, az ugynevezett rokkantsági alapon a tagoknak sokkal csekélyebb megterhelésével kívánták létrehozni. Nemcsak finansiális szempontból tettem ezt, de logikai következménye ez a lelkészi hivatás azon idealisztikusabb felfogásának, a melyet, bármiként változzanak is az idők, nem tud levétközni magáról és a melylyel egyáltalán nem fér össze az a gondolat, hogy bármily hosszú szolgálat után, de munkaképességének, testi erejének elvesztése előtt hagyja el a lelképásztor azt a nyáját, a melynek a gondozását elvállalta. Ez volt a dunántúli egyházkerület álláspontja is. Fájdalom, magára maradt vele és a többi egyházkerületben győzött az a felfogás és pedig szenvedélyes hangon követelve, hogy a lelkészek számára is biztosítsák bizonyos szolgálati idő vagy életkor elteltével a teljes fizetéssel való nyugdíjigény.

A konvent meghajolt lelkészi karunk túlnyomó többségének kívánsága előtt. Ez alapon dolgozta ki a nyugdíjjavaslatot amelyet azután a zsinat lényeges változtatás nélkül fogadott el. A zsinat e tárgyalásaiban sajnálatomra nem vehettem részt, minthogy túlnyomó nagy részben olyan időre estek a zsinat tanácskozásai, midőn egyéb elfoglaltság miatt teljesen lehetetlen volt azokon megjelennem, úgy hogy a nyugdíjintézetre vonatkozó közreműködésem kizárólag abból állott, hogy a tavaszi konventen képviseltem, érvényre juttattam a tagok kötelezettségeire vonatkozólag, rájuk nézve kedvező felfogást.

Létrejött ez az intézmény úgy, ahogy ezt a lelkészek túlnyomó többsége követelte, olyan fizetési kötelezettséggel, a mely az elfogadott rendszerből logikai kényszerűséggel következik és ha most az utólagos elégtelenség kitéréseivel szemben a felhangzott panaszok

jogosultságát vizsgáljuk, nézetem szerint kétfős szempontot kell szem előtt tartanunk. Az egyik az, hogy a lelkész kar szolgáltatásai és az ezekért járó ellenszolgáltatások arányban állanak-e egymással, vagyis hogy megkapja-e az ellenértékét azon áldozatoknak, melyeket az intézmény létesítésénél hárit a saját vállaira. Ezen szempontból nézve, az objektív ítélő nem vonhatja kétségbe, hogy az intézmény bevételeinek túlnyomó része állami hozzájárulásból áll és a tagok befizetése azoknak kisebb részét teszi. Itt megcsinálhatja bárki a számítást. Ha csak egy-két évig élvezi is a nyugdíjat, busás kamatokkal nyeri vissza az intézet megállapításakor reá rótt befizetéseket. Nem lehet tehát tagadásba venni, hogy a lelkészi kar ezzel az intézménnyel — bocsássák meg a triviális kifejezést — jó üzletet csinál. Ennek konstatálásánál azonban nem szabad megállani, hanem, hogy helyesen ítéljék meg a helyzetet, alkalmaznunk kell arra ama másik szempontot is: megvan-e lelkészi korunknak e jó üzlet megkötéséhez a szükséges anyagi ereje, képes-e elviselni jelenleg azt a terhet, amelynek csak a késő jövőben fogja élvezni gyümölcsét. Es ebből a szempontból nézve a dolgot, nem zárkozhatunk el ama súlyos igazság elől, hogy a lelkészi kar vállaira háruló befizetési kötelesség súlyos helyzetet teremt rá nézve. Hiszen azért szerettük volna rendezni a nyugdíjazás ügyét. Ezért sajnálom, hogy a zsinatnak éppen lelkészkarunk nyomása alatt másként kellett határoznia. De ezen túl vagyok, az adott helyzettel számolnunk kell és azt kell fontolóra vennünk, hogy a létező bajok enyhítésére mit tehetünk.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Erkölcsei és pénzügyi lehetetlenségnek tekintem ezen intézmény fellállításának elhalasztását. Erkölcsei lehetetlenség volna, mert mély csorbát ütne egyházunk tekintélyén, ha megvalósítás előtt felfüggesztenék a végrehajtását egy oly törvénynek, melyet hosszas tárgyalások és nyilvános viták után az államtól kieszközölt lényeges dotációra alapítva, csak az imént hoztuk létre, — és mert a nyugdíjigény kérdésének megoldását sürgős egyházi közvédelem követeli. Pénzügyi lehetetlenség is volna ez, mert — és erre a szempontra nagyon kérem egész figyelmüket — a nyugdíjintézet fellátása egyetemes gyámintézetünk megmentésének nélkülözhetetlen alapfeltétele. Tudjuk mindnyájan, hogy az intézet számítási alapjaira rácafoltt az élet, hogy annak terhei az eredetileg kontempált bevételeket máris messze túlhaladják és a felmerült és évről-évre rohamosan növekvő hiányokat a közalap rendkívül megterhelésével lehetett eddig is ideig-óráig áthidalni. Itt azonban elértük a lehetőség véghatáráig és ha fel nem használhatjuk e célra a nyugdíjintézetben rejlő erőforrásokat, úgy a legközelebbi jövőben redukálnunk kellene a, fájdalom, ugyis oly szűkmarku gyámintézeti segélyt.

Fel kell tehát a nyugdíjintézetet állítanunk kése-delem nélkül, arra kell irányoznunk egész figyelmünket, hogy ahol az intézmény veszélyeztetése nélkül lehet, enyhítsünk annak terhes rendelkezéseinek és a végrehajtás során kiküszöböljük a legjobban fájó nehézségeket. Mindazok a javaslatok, amelyeket ezen szempontból hallottam, a leggondosabb megfontolást igénylik. Biztosíthatom a közgyűlést, hogy senki nálam nagyobb ügy-szeretettel nem foglalkozhatik e kérdéssel és remélem, hogy ha az egyházi hatóságok a rendelkezésünkre álló kisebb-nagyobb pénzforrásokkal segítségére jönnek a lelkészi karnak, sikerülni fog elviselhetővé tenni a mind súlyosabbá váló terhet, helyreállítani a lelkek annyira szükséges megnyugvását és békéjét.

A másik az említett kérdéssel egyenrangú nagy kérdés az adóreform végrehajtása. Tárgysorozatunk rendjén inkább csak egyes mellékes vonatkozásaiban kerül e kérdés napirendre. A mai stádiumában az egyházak és egyházmegyéik terhére hárítja a nagy feladatok. Nem kívánék e kérdésnél hosszasan immorálni, de egy momentumra azért föl kell hívnom az egyházkerület lelkesi karának figyelmét. Amint előhaladunk az előmunkálatok terén, ébred öntudatára lelkesi karunk azon körülménynek, hogy a törvényben előirt normális adókules életbelepítésére és ezzel kapcsolatban a jelenleg természetbeni szolgáltatásoknak pénzzé átválttatása mélyen érinti a lelkesi illetményeket és a kongruás egyházakban a kongrua megállapítása alkalmával eszközölt becsülés lényeges komplikációkat okoz. Nem kívánom részletezni miért, egy kis gondolkodás mindenkinek rávezethet arra, hogy a kongruás egyházban más átszámítási alapra, mint amely a kongrua megállapításakor teremtett, nem helyezkedhetünk; amiből önként folyik, hogy legalább számos egyházban a lelkesz nagyon fontos érdeke, hogy díjlevelének pénzre való átszámítását elkerülje.

Es erre van is mód. Hiszen nem került el az a mi figyelmünket és amennyiben épen mélyen t. elnöktársam kezdeményezésére az ugynevezett vagylagos kulcsot megengedő rendelkezést vettük fel a törvénybe, egyenesen ez a szempont vezetett bennünket. Olvastam kételyeket az iránt, vajjon a vagylagos kulcs a természetbeni szolgáltatások fentartását megengedi-e? Hogyne engedné meg! Természetes, hogy megengedi! E rendelkezés alapján lehetséges mindenféle adórendszer: pénzbeli, terménybeni vagy vegyes, csak két kritériumnak feleljen az meg; a hivek összes adóterhe üsse meg azt az összeget, amelynek a normál adókules elfogadása esetére be kellene folynia és a szegényebb sorsu hivekre ne hárítson az adókules a normális adókulesnál nagyobb terheket. Nem mondom, hogy könnyű a kérdés illeten megoldása, de a lehetőséget a törvény megadja rá és a kérdésnek épen a lelkeszre nézve eminens fontossága megérdemli azt a fáradságot, melylyel annak illeten megoldása jár.

Ezek után, főtiszteletű közgyűlés, csak egy kérdést kell érintenem, mielőtt bezárnám, máris hosszúra nyult beszédemet, oly kérdést, a mely nincs felvéve tárgysorozatunkba, de aktuális fontossággal bír egyházi közéletünkben és a melylyel szemben úgy érzem, hogy kötelességmulasztás volna a hallgatás. Azt a mozgalmat értem, a mely az országos lelkesi egyesület megalakulásában jutott kifejezésre. Főtiszteletű közgyűlés, én nem vonom kétségbe, sőt egyenesen bizom abban, hogy a legtisztább szándék és a legnemesebb intenció vezeti a mozgalom részeseinek nagy többségét és különösen minden bajunk, a bennünk és körülöttünk forrongó kértely ellentét látára igen jól megérttem azt a vágyat, a mely arra indította lelkesi karunk számos tagját, hogy valamely új, eddig ki nem próbált módon erősítsék magukat a küzdelemben. Nem tagadhatom, nem minden kértely és aggodalom nélkül szemlélem a mozgalmat. Mindenekelőtt bevallom, őszintén fáj nekem a lelkesi karnek a világi elemétől való elzárkózása. Én abban a felfogásban nőttek fel és csontosottam meg és nem is fogom soha levetkőzni, hogy az egyetemes papság nem pusztá frázis; hogy a mi egyházunk jóléte függ attól, hogy a világi elem a lelkesi kar küzdelmeinek, törekvéseinek, munkálkodásainak valóban részese legyen és ennek az egységnek erősítése és nem lazítása volna a lelkesi kar jó felfogott feladata.

Meg vagyok győződve arról, hogy minden egészséges egyháztársadalmi mozgalomnak az egyház alkotmányos szerveivel kapcsolatban kell állania és azzal egymásra kölcsönhatást kell gyakorolnia. Az emberi természetben rejlik, hogy ilyen, az intézmények alkotmányos szervein kívül álló egyesületek szervezését ritka kivétellel nyugtalanabb és szenvedélyesebb elemek ragadják kezeikbe és természeténél, vérmérsékleténél csendesebb, a feltünési vágy, és szereplési viszketegségtől nem hajtott, megfontoltabb többség a vezetést ki hagyja siklani kezéből. Már pedig ha valaha, úgy a mai nehéz viszonyok között kétszerte szükséges, hogy koncentráljuk és kifejtsük egész erőnket a küzdelemben ott, a hol valóban szükség van rá, de jól megválasztjuk a csatateret, meggondolatlan szélmalomharcban ne fecséreljük el erőnket. Fájdalom, máris aktuálissá vált ez az igazság. A lelkesz egyesület jóformán első életjele szükségtelen, meddő és káros küzdelmi jelszó kibocsátása volt.

Főtiszteletű közgyűlés! Ha napirenden volna a szekuralizáció kérdése, igyekezném azon ezer és egy okot kifejtteni, a melynél fogva e kérdés feltevését a mi viszonyaink között általában károsnak és veszélyesnek tartom. E fejtegetésnek itt a mi tanácsstermünkben nem volna sem helye, sem ideje. De egy körülményre rá kell mutatnom. Ha bárki abban a nézetben van, hogy a szekuralizációért meg kell indítani a küzdelmet, ám tegye ezt a politikai pártélet küzdő terén, igyekezzék az eszmének propagandát csinálni, általános politikai alapon annak hiveket szerezni valláskülönbség nélkül, de ne indítsa meg felekezeti alapon ezt a küzdelmet, ne úgy állítsa azt oda, mintha egyik egyház papsága irigykednék a másikra és az általa élvezett anyagi előnyöktől akarná azt megfosztani. Teljesen jogos téren mozog a lelkesz egyesület, a mely papságunk sanyaru helyzetét tárgyalja. Ha talán tapintatosabbnak tartanám is, ha épen ott, a hol az ő anyagi helyzetéről van szó, a világi elemnek engedné át a vezetést, de senki rosz néven papságunktól nem veheti, ha rá mutat azon valóban tarthatatlanná vált aránytalanságra, a mely például a tanítói illetmények s a lelkesi kongrua között mutatkozik. Ha a fizetésrendezések terén eszközölt legutolsó nagy lépések után a lelkesi intézménynek korszerű rendezését is követeljük, ezt ismétlem, senki rosz néven nem veheti. De akkor, amidőn mint a protestánsok szervezkedünk, lépünk a nemzeti közvélemény elé, akár hivatalos, akár társadalmi szervezetek alakjában történjék ez, saját sorsunkkal, saját vagyonunkkal, saját feladatainkkal foglalkozunk, ne intézzünk más felekezeti viszonyai ellen olyan kirohanást, a mely valóban a felekezeti küzdelem színével bír és mindennél alkalmasabb arra, hogy gyűlöletes színben tüntessenek fel ellenfeleink. Az ultramontanizmus veszélyeit én is látom, az ellenük való küzdelem szükségét talán jobban érzem sokaknál, a kik annyit hangoztatják azt, de e küzdelmet valláskülönbség nélkül az egész magyar felvilágosodottsággal, kell és lehet megküzdennünk, abban magunkat izolálnunk, azt a szolidaritást kockáztatnunk, a mely századok során fennállott egyházunk jogos törekvései és a magyar nemzet nagy problémái között, bűn volna hazánk és egyházunk ellen, ma inkább, mint valaha. Arra törekszenek ellenfeleink, az az érdekük, hogy felekezeti térre szorítsanak, a felekezeti szűkkeblőség és türelmesség színében tüntessenek fel bennünket és erre mi szolgáltatjuk a legalkalmasabb fegyvert kezeikbe, ha a római katolikus egyház élvezetében levő vagyon ellen intézünk táma-

dást. Ezzel elidegenítjük magunktól a klerikalizmus tulajdonságai miatt velünk együtt aggódó felvilágosodott magyar katolikusok nagy tömegét.

Főtiszleletű egyházi kerületi közgyűlés! Ugy érzem, kötelességet mulasztottam volna, ha az első kínálkozó alkalmat fel nem használom arra, hogy e szerencsétlen akció súlyos veszélyeire rámutassak. Ezek után a főtiszleletű közgyűlés megjelent t. tagjait a legszívélyesebben üdvözölve, tanácskozásainkat megnyitom.

TANÜGY.

A hospitálásról.

Sajnálattal kell kijelentnem, hogy bármennyire is igyekeztem volna valamely Baumeister-féle szaktekintély fedezete mögé állni; ez nekem nem sikerült, mert jöllehet sok értesítőt, könyvet és folyóiratot felkutattam, a hospitálásra vonatkozólag vajmi keveset találtam; mindössze is egy pár általános vagy csak félig idevágó cikk az, a mire hivatkozhatom, de itt is az alólirott nevek nem olyanok, mint a kik előtt gyakran kritika nélkül szoktunk meghajolni.

Igy tehát a hospitálásról szóló értekezésemben inkább csak a magam tapasztalatai, följegyzései, véleménye fog érvényre kelni; itt ott egy pár paedagógiai cikke is hivatkozva.

Waldapfel János a „Tanáregyesületi Közlöny“ 1902—3-ik évfolyamának egyik számában, a jó tanár ideálját állítja elének, gondolván egy Comeniusra, Pestalozzira, Kármánra; ezzel szemben egy bíráló B. P. név alatt ír erről valami olyast, a mit én itt fölhasználhatok: „A gyakorlat terén el kell ismernünk, hogy a Waldapfel ideális tanárja vajmi ritkán található fel miközöttünk s mindamellett voltak és vannak igen kiváló tanáraink, volt egy-egy Hatvanink, Csokonaink, Bolyaink, Aranyunk, Salamonunk és sok más jelesünk. Csakhogy ne feledjük, hogy ezek a jeles tanárok nem mind mint paedagógusok voltak oly jelesek. Bizonyára van máig is sok ilyen nem ideális, de azért igen derék tanárunk. Egyik nagy tudós, de nem valami erős paedagógus, nem baj, csakhogy ilyen is van sorainkban. Másik kevesebbet tud szakmájából, de rendkívül tapintattal és művészetrel tudja közölni tudását tanítványai-val. Legyünk rá büszkéek, tudományos fogatkozásai dacára is. A harmadik tanár a közélet terén fejt ki hasznos tevékenységét . . . általában a gyakorlati élet azt tanítja, hogy a tanárokat nem lehet egy kaptafára huzni, nem is szabad, hanem mindenikben meg kell becsülni a benne rejlő egyéni hajlamokat és tehetségeket és azokat ki kell fejleszteni bennök, nem pedig félszeg mértékkeléssel elfojtani és ezzel az egyént megbénítani, félig hasznavehetetlenné tenni. Más az eszmény, más a valóság.

Íme tisztelt uraim, ha ez igaz, hogy oly sok félek vagyunk, hogy a hány, egyén, annyi más gondolatvilág, nem a legkínálkozóbb alkalom arra, hogy egymás megismerésére, tanulmányozására vágyjunk?

A „Tanáregyesületi Közlöny“ mult évi november 4-iki számában egy kollégám ír a hospitálásról, de a mi értekezésében foglaltatik nem tehetem teljesen magamévá. Azt mondja egy helyen: „Tényleg nagyon szükséges lenne, hogy a vidéki tanárok mennél gyakrabban és mennél hosszabb ideig tartózkodjanak a fővárosban.

És a vidéki tanárokat kisebb csoportban fel lehetne ide hozni, anélkül, hogy ez temesebb pénzáldozatba kerülne, de a mely költség aztán legalább az én véleményem szerint jelentékeny hasznot hozna magával . . . Itt egyfelől hospitálás által gyakorlati tekintetben, másfelől kurzusok rendezése által szakjukat illetőleg továbbképzést nyerjenek, sőt egyik-másik paedagógiai kérdésnek sikeres megoldásába is erejükhez képest befolyást gyakoroljanak.“

Hiszen mindenesetre igen helyes Budapestet meglátogatni, sok tapasztalattal jöhet az emher haza, de pesti tanároknak ennyire a vidékiek fölé helyezése, már mintha csak épen ők tudnának valamit s csupán ők volnának szakképzettek: szerintem a vidéki tanárok, az egy qualificációju emberek egyik tán nagyobb felének lekicsinylése, mi jó vért az én véleményem szerint nem szülhet.

Sőt, ha még hozzávesszük értekezéséből, hogy nekünk Budapesten kritizálni sem szabadna, csupán szent áhitattal tanulni és hallgatni a feltétlen bölcs előadásokat, no akkor már semmi esetre sem helyeslem!

Erre vonatkozólag így ír: „Ne kritikára hajló, hanem tanulni vágyó szemekkel kísérjék.“

Ha e kérdést, melyet kollégánk felvetett, tovább akarnánk fejleszteni, helyesen megoldani talán úgy lehetne, ha a fővárosiakat is eljárnánk valahova, mondjuk ide a vidékre, mihozzánk, hogy győződjenek meg arról, hogy a vidék is tud valamit, mert Kemény Zsigmond szerént is: „Csendes magányban fejlődik a talentum!“

Nevezett cikkirő nem tartja helyesnek a folytonos hospitálást egy testületben s így szól: „Egy intézet tanári kara sokszor tizedeken át alig változik meg. Ha már most a testület tagjai kezdetben egy pár éven át buzgón látogatták egymás tanításait, akkor mindenik úgy megismerhette a másikat, mint gyakorlati és elméleti paedagógust, hogy ott minden további hospitálás csak sablonná válik, csak adat már az a főigazgató részére, hogy jegyzőkönyvében erről is megelegetéssel számolhasson be. A kölcsönös hospitálás tehát mai formájában, ilyen viszonyok közepett, csak erőszakolt, de igen-igen kevés eredménnyel járó intézmény!“

Én e cikkirővel ezen pontjában sem érhetek egyet. Tekintve a tanításnak bő anyagát és az anyag és részeinek különböző fölfogását; úgy gondolom, ha egymás személyiséget, ha korán megismerjük is, de mindig marad a hospitálás tanár számára valami új, amiből akár negative, akár positive okulhat. A tankönyvek is folyton változnak, az anyagot, illetve a tárgyat is más meg más valamely előadásban *a mi ma fontos volt*, egy felfedezés, vagy egy újabb értekezés következtében mellékessé válik s mindezen alkalmakkor nem érdekes-e ha a tanár kollégája új fölfogását meghallgatja s mondjuk kritikája tárgyává teszi? Hogy egyebet ne csak az irodalmi tanítást vegyük. Mennyi csaknem naponkénti változásnak van alávetve. Balassiról régebben csak mint egyházi költőről tanítottak, ma már világi bírja lép előtérbe, Apór Péter híres „metamorphosisa mellé ma újabb felfedezések nyomán versei is számottevően csatlakoznak, s a halotti beszéd és königsbergi töredék mellett ott vannak a gyulafehérvári versek. Ma már kutatjuk, hogy Petőfi nem szocialista volt-e? S ime még Arany János soha nem létezett antiszemizmusa is fölvetődik, mennyi kérdés, mennyi új fölfogás, variáció és folyton felfrisítik a gymnáziumi tanulást nemcsak az irodalmi téren, hanem bármely más tárgy terén is.

Mondjuk ki hát, hogy van miért hospitálni, hogy

helyes is egymás örít látogatnunk, de ezek nyomán aztán olyan kérdések merülnek föl, mint a melyekkel okvetlenül számolnunk kell.

Véleményem szerint a hospitálót, bárki is legyen az első sorban, a jó indulatnak kell vezérelnie; ha lelkében nincs a hajlam, kollégái kisebb hibáinak elnézésére, ha nincs meg a szeretet, őszinte tisztelet kártársai iránt, akkor okosabban teszi, ha soha rá nem nyit kollégájára; mert a hospitálás nagyon kétélű fegyver lehet.

Igen természetes, ha „látogatunk” akkor bizonyos mértékben kritizálunk is. Okos embernek, mint mondják, elmaradhatatlan kísérő társuk a kritika. A kritika pedig amint tudjuk lehet jó, de lehet rossz indulatú is. A mint én be tudom bizonyítani, mondjuk Kisfaludy Sándorról azt is, hogy jó, azt is, hogy rossz, vagy gyenge költő volt, úgy X. Y. tanárról is megtehetem ugyanezt. S ime mennyi kelemetlenség, összeszólalkozás, gyűlölködés a rossz akarattal odavetett véleménynyilvánításból is.

Ezért kell tehát a látogatónak tisztában lennie önmagával s a kritikában azt a mértéket alkalmaznia, melyhez a rossz indulatot hozzáadni nem lehet. Igazságosság és egyszerűség vezérelje a hospitálót, másoknak buzgalmit és törekvéseit ne kicsinyelje.

Van egy olyan lelektani momentum, a hospitálásban, melyet elvitatni nem lehet. A hospitáló bizonyos fölény érzetével nyit be a terembe, a hospitált meg bizonyos fokú alárendeltséget érez. Az elsőnek a közérzete sokkal jobb, szelleme frisebb, idegei nyugodtabbak, míg a másikon néha bizonyos szellemi zavar, ideg tompultság is vehet erőt. Mint Walther Béla mondja, a „Tanár Egy. Közl.” 1902—3-ik évfolyamában azt a szomorú tenyt akarom mindenekelőtt kiemelni, hogy az ideges tanár maholnap olyan közkeletű alak lesz, mint a szórakozott professor.

A tanárok idegessége, éppen úgy, mint a tanulóké, igen különböző módon nyilvánul, nem egyszer ártatlan komikus módon is. Láttam egyszer egy ideges tanárt, ki a mennyiségtanból felelő és idegesen kapkodó tanulónak igen helyesen azt mondta: Fiam, csak nyugalom, a mennyiségtanban nem szabad kapkodni! de ezen intelme közben tanár maga kézzel-lábbal hadonászott.

Igen érdekes ezen értekezésben, hogy a cikkirő megemlíkezik oly tanári és tanuló idegbajokról is, mint a minök az astasia, abasia, azaz az időleges képtelenség állásra, járásra, továbbá az aponia, vagy hangtalanság és az aphasia, beszédképtelenség! Én magam is ösmertem olyan tanárt, ki ha hospitálója volt egy hangot sem tudott magyarázni, míg máskor, mint tanítványai is megerősítették, a legfolyékonyabb magyarázatokat adta. És citálhatom Arany Jánost, ki Lévyhoz írott egyik levelében azt mondja, hogy már azért is jó volt a tanári pályát félben hagynia, mivel sokszor azt nem tudta, a mit legjobban tudott. Mint mondja, gyakran nem jutott eszébe egy szó, egy szónak a jelentése, egy fogalom s attól kellett tartania néha, hogy tudománya cserben hagyja.

Bizony ezekkel a hospitálóknak mind számolnia kell s ennelfogva magatartását az illető kollega egyéniségéhez kell szabnia. A hideg kimértség, a begombolkozottság, úgy hiszem, soha sem jó hatású. S gyakran egy mosoly, nyájas azaz, egy bizalmas szó elég arra, hogy az illető meghospitált tanár nyugodtságát megtarthassa.

Szerencsés az olyan kemény idegrendszerű egyén,

akire a hospitálás semmi batással nincs, de az idegbajok mind gyakoribb fellépésével számuk az ilyeneknek folyton apadni fog.

Mint a fentemlített értekezés mondja, vannak olyan tanáraink is, még pedig nagy számmal, kik nem idegbajosak, de gyenge szervezetöknél, avagy hosszas tanításuknál togya bizonyos idegességre hajlanak. A hospitálás az ilyenekre is van némi zavaró hatással.

A tanulókra, kik egészségesek, ép lelkűek és testiek, úgy hiszem, a látogatás semmi rossz hatással nincs, ambar nem egyszer találunk oly tanulókra, kik ilyenkor a legjobban tudott leckébe beletévesztenek, kipirulnak, összetévesztik a fogalmakat, nyelvbólásokba esnek stb. de mint az idegességről szóló értekezés mondja, az ilyeneknek már nagy hajlamuk van az idegességre, a melyet a jó tanárnak sima bánásmóddal inkább enyhíteni, mint felkelteni kell.

Rátérvén a tulajdonképeni hospitálásra.

1. Van főigazgatói, igazgatói szóval felsőbb hatósági hospitálás.
2. Hospitálhat valamely fiatal tanár, vagy az idősebb hospitálhat nála gyakorlati tanárképzés szempontjából.
3. Van nem szakszerinti.
4. Osztálytanári.
5. Szakszerinti hospitálás.

Ezekről akarok még rövidesen megemlékezni.

A főigazgatói, igazgatói hospitálás, mint igen jól tudjuk, arra való, hogy figyelemmel kísérje a gymnasium és tanári karának beléletét, megítélje a kötelességteljesítés fokát és megállapítsa, hogy az egyes tanárok megtartják-e azon nivót, mely a követelményeknek megfelelő, hogy így a kar működése, mintegy harmonikus egészszé olvadva össze, a hazai tanügy fokozatos előbbvitelére szolgáljon.

A gyakorlati tanárképzés szempontjából szintén van haszon a hospitálásnál. Akár midőn az ifju tanár hospitál tanulás szempontjából az idősebbnél, akár midőn az idősebb tanár látogatja az ifjabbat, ki még idealizmusával telten lép ki az életbe s ül a katedrába, hogy meg nem szülemlert és teljesen ki nem forrott elveit, véleményeit hirdesse. Az ifju tanár könnyen lelkeseedik s néha könnyen csügged, az idősebbnek hivatása, hogy vele mindegy megtaláltassa azon aranyközépűt mely a biztos sikerhez vezet. Az idősebbnek hivatása, hogy a túlzásokat ilyen esetekben mintegy óvatosan letörje, mint a kertész lenyesegeti a fiatal fának felesleges, bő hajtásait, ha kell bátorítja. A higgadság, nyugodtság, tervszerűség a tanításban azon kellékek, melyekre lassanként előkészítő. A gyakorlati tanárképzéssel a Tanár egyesületi közlöny csaknem minden második-harmadik számában foglalkozik, kit a kérdés közelebből érdekel ime forgassa évfolyamait, mert nekem itt erre részletesebben kitérni nem feladatomban.

A nem szakszerinti hospitálás szerintem igen kevés haszonnal jár. Ha egy philologus pl. matematikai előadást látogat, vagy pl. egy matematikus mondjuk természetrajzi, vagy bölcsészeti órát keres föl, mint a mely tárgyakban sem részletes ismerete nincsen, s mint a melyekhez tán hajlamot sem mutat, ugyan mi haszonnal járna? Csak fárasztja kollégáját s a tanulókat terheli azon csekély módszertani megfigyelésekért, melyeket az ilyen órákon végezhet. Ma már szakszerinti képzettségre törekszünk.

Az osztálytanári látogatások, melyeknek helyességéről mindannyian megvagyunk győződve, szükségesek elsősorban azért, hogy az illető osztálytanár tanítványait

teljesen megismerhesse. Lásna hogy tanítványai miként viselik magukat más órákon, kellően fegyelmeeztettek-e, nem hanyagolnak-e el valamely tárgyat, nem tuloznak-e valamely studiummal egy másik rovasára s hogy megvan-e az összhang, egyöntetűség a tanításban s megvan-e azon jó közszellem, melynek ápolására mindannyiunknak törekednünk kell? Megfigyelheti s az osztálytanár a technikus terminusokat, a párhuzam helyességét mondjuk az irodalom és a történelem, a latin és görög, avagy német, a fizika és mennyiségtan tanításában stb.

De az is igen fontos, hogy ezen látogatásaival tulságba mennie nem szabad és itt is véleményem szerint a szakszerinti látogatás az ajánlatosabb.

A *szakszerinti hospitálás*, a melyből legtöbb tapasztalatot merithetünk. Ha már ugy a látogató, mint a látogatott teljesen otthon van a tárgyban s ennél fogva bő alkalom kínálkozik a megfigyelésekre. Ki lehet terjeszkedni itt az ugynevezett rokon tárgyakra is, mint a minők a magyar-latinosoknál a görög, a német, francia, történelem, görögpótló; a természetrajzi-földrajzi szakaszoknál a fizika, geometria és így tovább. Mondjuk pl. hogy a magyar tanára vagyok és látogatást teszek kollegámnál, ki szintén a magyart tanítja, a mellett, hogy fegyelmeezési ügyességét szemlélem láthatom a különbséget az én s az ő tárgyi fölfogása között vagy pedig megnyugvással veszem tudomásul, hogy ő is ugy adja elő ezen irodalmi részt, mint én. Ha sokat hittem a kollegáról, előadása után esetleg leszálíthatom véleményemet róla, ha pedig keveset, ugy emelhetem. Jó az ilyen látogatás a magukat csálhatatlan és mondjuk minden tudó tanároknak minősítő alakok számára is, mert kollegáik meglátogatása alkalmával esetleg meggyőződhetnek arról, hogy az illető kartárs is csak ért a dologhoz és néha ennekövetkeztében mintegy magukba szállanak.

Tapasztalhatom pl. a latin tanításánál, a helyes előkészítésnek, a teljes kidolgozásnak minő jó eredménye van, hogy a német tanításában a kollega mennyiben és hogyan fekteti gyakorlati alapra tanítását, mennyiben vánk be nála a könyvnélkül s a pl. a történelemnél, hogy az illető tanár, kellő gondot fordított az események előzményeire, következményeire általános művelődés fejtegetésere. Láthatok átlantálási kedvet ügyességet, magánolvasmányokkal való elbanást, tanulókkal való bánásmódot stb.

Ime a hospitálásról szóló értekezésemnek végére jutottam, csupán az összefoglalás következik.

A hospitálást, a mint láttuk, meg kell magunk között jobban lositanunk, mert sok erv szól mellette. Különösen az osztálytanári es szakszerinti hospitálás az, mint a melyeket jó lélekkel ajánlhatok, de nem tartom feleslegesnek itt ismét hangoztatni azon jóindulatot melylyel a meghospitálendő tanár osztályának kilincserc tesszük kezemket.

Akadályai a hospitálásnak még sok említettekén kívül is vannak, mert igen sok tanár van azon véleményben, hogy a saját órai es kötelességének teljesítése is elegendő, nem hogy meg más órákat is látogasson s bizony tekintve az elég magas óraszámot, tekintve azt hogy a tanárnak készületeivel, írásbeli dolgozatainak javításával stb. így órán kívül is elég bő elfoglaltottsága van; határozottan van igazuk! De ha akarunk a látogatásokra is némi időt fordítani, a mint magam is meggyőződtem erről még is csak módját ejthetjük.

A hospitálás eredményének közlése egyike a

legkényesebb kérdéseknek, de azért ha a kollegák között az egymás iránti bizalom es őszinte tisztelet megvan, módjával megbeszélés alakjában keresztülvihető.

Ime, ismertetem a hospitálás előnyeit, hátrányait s én ugy gondolom, hogyha mérlegbe tennők mindkettőt, bizonyára az előny a belőle származható tanügyi haszon nyomná le a bekötött szemű istennő kezében tartott mérlegnek serpenyőjét, ennél fogva a hospitálást az elmondottak komoly számbavételével, ajánlanom kell.

Kolozsváry Aladár.

KÖZÉLETÜNK.

A hevesnagykunsági ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Szept. 25-én folyt le T.-Kürtön. Azonban már előző nap gyülekeztek a kis tiszaparti faluban egyháziak es világiak, melynek nyájas, vidám arcu lakóinál csak az ég mutathatott nevetőbb arcot. — Meggyűléseinknek kiváló értéket — jegyezzük itt meg mindjárt legelő — az kölesönöz, hogy a falu ünnepevé teszi azt a napot melynek fényét a más vallásuak is igyekeznek emelni hozzájárulásokkal, mint tettek ez alkalommal a Gróf Bolza, Bagi, Lederer birtokos családok s a környékbeli intelligencia.

A gyűlésen nem jelenhetett meg Dr. Tóth János gondnok, mert épen egyházunk érdekében folytatott tanácskozások tartották őt távol. — Elnökölték Győry Lajos esperes es Gál Kálmán tanácsbíró. — Vaday Ferenc törökszentmiklósi lelkész halálával megürült egy tanácsbírói szék is s Elekes Ferenc mezőturi főgymnasiumi tanár nyugalomba vonult. Amde ujjab erők léptek az üresen maradt helyekre: Madarász Imre tanácsbíróvá, Gergely Antal zsinati póttagá választattak, valamint megtörtént az egyházmegyei tanár es tanítóképviselek választása; iktattak be új tanítókat, s az egyházkerületre küldendő képviselek felől azon korábbi határozat alapján intézkedtek hogy mandátumok lejárasa után a régiak helyett felében mindig új képviseleket küldjön az egyházmegye, kiküldvén Madarász Imrét es Török Imrét.

A különféle pénztárak rendes évi megvizsgálásán felül egész sereg belkörü intézkedést tett az egyházmegye. — Javaslatot készített a parokhiális körökről, pusztán cura pastoralis szempontjából kívánván azoknak létesítését, ami bizony a dolgok rendbehozására való határozott belemarkolásnak absolute nem nevezhető — továbbá a kerületi utasításban megadott módon javasolta az elhagyatott szegények, árvák es betegek gondozását. — Készített egyházmegyei szabályrendeletet gyámintézeti alapszabályt valamint az egyházmegyei számvevőszék felállítására alapszabályt. — Az egyházmegye összes anyagi ügyeit felülvizsgáló számvevőszék három tagból u. m. Szasz Gusztáv es Kone Sándor lelkészekből es Kocsis Gábor tanárból áll, kik az egyes egyházak kívánságára személyesen is tartoznak a helyszínen megjelenni, egyébként a számadási okmányokat hozzájuk kellelven küldeni. A lelkészegylettől felterjesztett ügyek között a felsőszabolcsi egyházmegye javaslatát a nyugdíjintézeti 4% hamatnak államsegélyből fedezése tárgyában továbbá, hogy 60 éven felüli lelkészek, ha 5 év előtt elhalnak, befizetett járulékaikat visz-

szakapják, és a debreceni egyházmegye javaslatát a 4-ed osztályu keresetiadó kivetése iránt elfogadták s a lelkészek kegyeleti évét olyan módon kívánják fentartani, hogy az az özvegyet, árvt s keresettel nem bíró, más családot nem alkotott leánygyermeket illesse az meg. — A presbyteriumok számát a régi összegben kívánják meghagyni s Törökszentmiklósnak a létszám emelésre vonatkozó kérését elvetik, e mellett, dacára fellebbezéseknak, az egyházközségi közgyűlést mindennütt törlendőnek vélik. — Egy dévaványai előterjesztéssel kapcsolatban pedig a gyűlésre el nem járó presbyterek ellen a fegyelmi vizsgálat megindítását javasolják.

Az iskolák állapotára vonatkozólag már az esperesi jelentés kiemelte, hogy az iskolák klasszifikálásának eltörése óta határozott dekadencia vehető észre. Hosszu vita fejlődött ki a tanterv hiányai fölött, melynek javítását sürgősen ohajtják. Gondoskodjanak az egyházak az ismétlődő iskolások vallásos oktatásáról is. — Az organista kántorok helyett 2% országos lelkészi nyugdíjintezeti járulékot s legtöbb egyház elvállalta.

Végül egyes egyházaktól felterjesztett ügyek foglalták el a tárgysorozatot, melyek közül legfontosabb a bucsatelepi leányegyház anyaegyházközséggé szervezése Joó Sándor ifj. lelkész buzgólkodása folytán. — Ez örvendetes dologgal szemben több, az egyházmegyei határozat ellenében renitens presbyteriummal szemben kellett megtorlást alkalmazni. A tanácskozás az esteli órákban még folyik.

A nap folyamán legtöbb dolga feltétlenül Szász Gusztáv barátunknak volt, kinek a cura pastoralis szempontjából is üdvös nap tapintatos rendezéséért itt is elismerésünket nyilváníthatjuk.

L. G.

KÜLÖNFÉLÉK.

Október hatodikán.

Préd. 7. 10. Ne mondjad ezt: micsoda az oka, hogy a régi napok jobbak voltak ezeknél? mert nincs bölcsesség az ilyen kérdésben.

Ha arra a rémes történetre gondolok, amelynek emlékezetét Október 6-án ujtjuk fel, a prédikátor szavai jutnak eszembe: *ne mondjátok, hogy a régi napok jobbak voltak ezeknél!* Oh jól tudom hogy sok dicsőség, örök hírnév fűződik azok nevéhez, kikkel, mint gonosztevőkkel bánt el a vak bosszuvágy, a féktelen gyűlölet. Legyen emléküik áldott örökké, kik a bitófa kínjai között és átlőtt szivök kiomló vérével hazaszeretetőkről tettek bizonyosságot.

De az a meggyőződés, hogy ma ez

épp oly borzasztó, mint szegényletes hóhér-munka végrehajtható nem lehetne. Ennyivel jobbnak tartom a jelent, a régi napoknál.

Tekintsünk csak vissza a nem rég lezajlott orosz-japán háborúra. Messze keleten öldöklő harc folyt két nép között. Keletkezésének oka korántsem oly magasztos, mint a magyar szabadságharcé. Méreteiben — akár a küzdő seregek, akár az elhullott ezrek számát nézzük — nagyobb véresebb volt emennél. Hanem a vég, az egészen más: itt van ám az igazi ellentét s a mult rovására.

Mig nálunk az a fél, mely nem is a maga erejéből diadalmaskodott, a katona szerepét a bakóéval cserélte fel s a foglyul esett hősokeket vad kegyetlenséggel mészárolta le: amott a győztes hadvezér részvétellel hajtja meg fejét ellenfele betegágya mellett s a diadalmas hős, a megaláztatott hős vitézségét magasztalja. 1849-ben tizenhárom hős tábornok kivégeztetése ellen: ma idegen hatalmasság kitüntetéssel védi meg a feladott vár parancsnokát, — nem az ellenség dühe ellen, arra nem volt szükség, hanem tulajdon nemzetének kárhóztató ítélete ellen. S az a nép, mely humánus érzületével talán még inkább, mint vitézségével bámulatra ragadta a művelt világot, egy általunk alsóbbrendűnek tartott fajhoz tartozik.

Azért ismétlem, ne mondja senki, *hogy a régi napok jobbak voltak ezeknél!*

Soltész Elemér
nagybányai ref. lelkész.

— **Ellenségeink rólunk.** Ellenségeink viselkedése legbiztosabb mértéke és ellenőrzője eljárásunk helyességének. A vivó ellenfele szemébe néz és a kárörvendő hahota vagy dühödő szitok, mely a másik fél táborából felhangzik, pontosan eligazít afelől, hogy csapásunk elevent ért-e, vagy elhibázott. Ez alapon mi a legnagyobb meglepéssel észlelhetjük, hogy az *Országos Lelkész Egyesület* akciója jól indult. Mint a mérges kigyók úgy sziszegnek felénk a klerikális lapok és mosdatlan szájjal káromolnak. Akár mit mond, holmi kotló bölcsesség, nagyon elevenére tapinthatunk ezeknek az uraknak, kik örökség szerint birják nem a magyar földet. Nem kell hát olyan nagyon félni és csüggedni a kishitűeknek; ez a dühödő, rekedt kiabálás az bizonyítja, hogy jó uton járunk, csak bátran menjünk végig rajta. Azonban bíráló és teddöző szavak, bár nagyon keresve a mi sorainkból is hangzanak. Ezeken a szavakon ellenségeink kapva kapnak és ujonganak. Megtudjuk becsülni a bírálat jogát és megtudjuk érteni az indokokat is, melyek e bírálatot vezérlik, azonban a mostani

helyzetben mégis kérdésbe tehetjük, hogy nem tévesztették-e el a mi testvéreink egy kevésbé a hangot, a helyet és az időt. A ki velem nem takar, ellenem van az mondja az Ur s a mi ellenségeinknek nincsen közöttünk semmi helye.

— Épülnek a kis magyar templomok.

Most kapom a hírt arról, hogy a nagybányai egyházmegyébe kebeleztetett nagykolcsi kis ref. egyház f. hó 29-én tartotta újonnan épült templomában az első ünnepélyes isteni tiszteletet. Nagykolcs a Szamos mentén fekszik, utánna fel egész Erdélyig jó formán csak egy magyar ref. egyház van. Benne és körülötte pedig mindenütt oláh és idegen. A községnek csak 312 lakosa ref. vallásu, ezek mind jobbára szegény földművesek és zsellér emberek. Egy kis rozszant fatemplomban dicsérték eddig az Urat s negyven hosszú esztendeje mióta a templomépítéshez készülődnek. Oh nemcsak Izrael népének kellett keresztül menni a Veres tengeren és a tenger pusztaságon, ott bolyongunk azon magyar reformátusok ma is és ott nyomorognak és szenvednek velünk kis egyházaink. De segítségül volt nekünk az Isten és segítségül volt a nagykolcsi hiveknek is, hogy egy jó papot adott nekik és a jó pásztor alatt előmenetelt arra, hogy megépülhessenek és az Isten házat is megépíthessék. 32.000 koronába került, szépen sikerült intézmény ez, mely akár Debrecen valamelyik kert-ségébe is beillene. 3—4 ezer lélek nyomorog ezekben és várja, hogy a város a templomot megépítse neki. Ha szinte némi közsegélylyel Nagykolcson 312 lélek már is tudott templomot építeni. Tudnak a nagy egyházak is, csak akarjanak, hiszen nekik is segítségül lesz Ur. És biztonnal építeni is fognak, csak vezetőik engedjék és biztassák őket. Aztán mily öröm ilyen nagy munkának a sikerét látni még a szomszédoknak és a közellakó testvéreknek is. A nagykolcsiak örömeiben ezek is részt vettek s annyian voltak, hogy egy követválasztáson se többen. De volt is miért. Az isteni tisztelet a legszebb renddel sággal folyt le. Az egyházmegye esperese nt. Szűz György imádkozott, Soltész Elemér nagybányai lelkész e. m. aljegyző prédikált és a szokásos esketési, keresztelési, urvacsorai alkalmakkor Bogdán Lajos pettyéni, Ferency Imre krassói Szabó József és Balajthy Károly aranyosmegyesi és kőrödi lelkészek szolgáltak. Azonban a megjelentek nem fértek be a szép díszes templomba, nekik azért Józsefháza ifju, szinte templomot építő, lelkésze Oláh Sándor prédikált. Fél kettő felé lett az ünnepélynek vége, melyet méltóan fejezett be a lelkész lakon az ünnepi ebéd. A felköszöntök központja a szives házigazda a mi

szeretett lelkészársunk az örömapa volt, az ő kedves felesége és az ünnepi szónokok. Megérdemelték a szebnél szebb köszöntöket, de különösen megérdemelte azt a hü pásztor: Tóth Dániel. Én is ő életésével végzem e sorokat, melyekben még arról adok hírt, hogy a perselypénz és a szokásos hál 234+538=772 korona jövedelmet hoztak. Szép eredmény, de kell is az építkezés folyán kimerült pénztárnak s ezen felül az Isten minden áldása a hiveknek, hogy a még rájuk váró terheket kifizethessék. Mert nincs titkolni, hogy mi templomainkat jóformán csak adósságokból építgetjük. Nekünk nem segít az állam, mint a görög katolikusoknak. De azért vallás egyenlőség van ez országban és felekezeti béke. Ez legyen a szolgáló lelkészekkel s a velök megjelent kiskolcsi, hiripi, amaci, egri színváraival, lelkészekkel nt. Balog István bátyámmal Kálmán Sándor, Kató Béla, Magoss Ferenc, Sátor Dávid atyámfiaival és az az örvendetes hirdetés, hogy mégis épülnek a kis magyar templomok.

— **Előfizetési felhívás.** Kálmán Farkas kurucnótára! Ismeretes dolog, hogy boldogult férjem, Thaly Kálmánnak gyönyörű kuruc verseit megzenésítette s közülök több, mint a „Bus Bertók“ éneke is szájról-szájra száll. E busongó kuruc nóták szilaj verbungok, indulók az ő lelkéből fakadtak s ha alkotott valaha szépet, maradandót, ugy e kuruc nóták érdemlik meg első sorban, hogy közkinccsé legyenek szakértők véleménye szerint is. Részint e meggyőződéstől vezéreltetve, részint több felszólításnak engedve, elhatároztam, hogy ama 26 kuruc nótát, a szerző arcképével a címlapon, egy gyűjteményben kiadom, énekhangra zongora kísérettel, mely minden tekintetben méltó a dallamhoz. A kéziratot még boldog emlékü férjem maga rendezte sajtó alá; reám nem háramlik más, mint hogy e kuruc nótákat, melyekbe a boldogult szívét, lelkét öntötte, (hogy az ifjúságot lelkesítse) kiadjam; ámde hogy ezt tehessem, tájékozni kell magam a készitendő példányok felől, ugyan azért kérem e lapot aláírásával október hó 10-ére visszaküldeni. Ára az előfizetésnek 4 korona s november havában utánvétellel fogom szétküldeni, a pénzt előre beküldőknek bérmentve. Gyoma, 1907. szeptember 30-án. Kiváló tisztelettel és bizalommal Özv. Kálmán Farkasné. Ez előfizetési felhívás kapcsában, melyet olvasóink figyelmébe és jóindulatába ajánlunk, felújítjuk és ide iktatjuk azon szép sorokat, melylyekkel Szabó János köröstarcsai lelkész néhai való jó Kálmán Farkast bucsuztatta: „(Kálmán Farkas emlékére 1906. Október 2.) Lantban, hegedűben, cimbalmi zengésben dicsérted az Urat. A kuruc világnak régi hangszerével, a tárogatóval, elnyomtad hangját az idegen zenének, s a zsoltárirónak, Szent Dávid királynak magasztos énekét busan énekeléd, szép magyar ütemben. Idegen áriát nem kedvellet szived; családod körében s barátaid között Te apostol voltál; nemes büszkeséggel s szent hevület között tanítád mindenütt a magyar zenének, a kuruc nótának fenséges dallamát. Ellensége voltál minden olyan dallamnak, mely a magyar ember érző szívében visszhangra nem talált; uton és útfélen, erdőn, mezőkön fel-fel keresgetéd azon áriákat, azon dallamokat

miket már a világ — mint értéknélkülit — szétszórta és elhagyott. S e szétszórta esontokat összeszededgetted, a szivedbe zártad, fel is melengetted; és a száraz esontok ott mozogni kezdtek, zugás támadt köztük... új életre keltek... s hegedűd hurjain a világra jöttek. S tanuló szobádnak ablakai mellett felkapta a szellő a drága hangokat s egy részét bevitte az Isten házába s az orgona mindjárt szebben szólott tőle s a hivek szívében át — szent zsolozsma szárnyán — tisztán szállt az égbe. Más részét elvitte az a szálló szellő a lakadalmas ház vigalmi zajába; s ismét egy másikát be az óvodába, be az iskolába; majd ki az erdőre s virágos mezőre, arató legények s kéveköltő lányok szíve közepébe... S majd jött a vihar is, nagy kavardással, s összegyűjtötte ezen szép melódiákat, elvitte messzire... a tenger partjára... s odaborult velők nagy Rákóczi Ferenc s Thöly sirjára. Majd az őszi szellővel odaszálltak nagy bus zokogással Gyoma városának ötemetőjébe s ottan sírod felett megható, kesergő harmóniát adnak s altatódalalt zengnek a te poraidnak. És hogy a te álmod nyugodalmas legyen, — szép magyar hazánkban — minden igaz magyar szíve közepében adjon drága helyet a te énekidnek a Te dalaidnak. Tiszteletben tartva legyen mi közöttünk a Te jó emléked s mindig megbecsülve a Te örökséged. Köröstarcsa 1906. október 7. Szabó János.

— **Válasz a „Nyilatkozatra“.** A Debreceni Prot. Lap legközelebbi számában egy Nyilatkozat látott napvilágot. Aláírói, — a sárospataki főiskolának 3 tanárja — azzal ijeszt rám, hogy az abauji református egyházmegyének gyűléséről a Sárospataki Ref. Lapokban közölt tudósításonként beszajtóperel. Gondolom a Debreceni Prot. Lap nem mindenik olvasójának áll módjában a Sárospataki Ref. Lapokat is olvasni. Hogy megítélhesse e becses lapok olvasóközönsége is a tudósításnak „becsületsértő“ voltát, itt idézem szó szerint a sárospataki tanári kar egy részére sodratta magát az igazgató-tanácsesal való szembehelyezkedés által. Az igazgató-tanács iránt ragaszkodásunkat fejezzük ki, eljárását helyesljük. A tanári kar egy részének eljárása felett meg — mit tehetnénk mást? — sajnálkozunk és... szégyenkezünk! Ime! ennyi van a tudósításban. E miatt jöttem rám, — egyszerű gyűlési tudósítóra — a Nagy-tiszteletű és Tekintetes Tanár urak a sajtóper mumusával. Hát várom azt a sajtóper! Hernádszentandrás 1907. okt. 1. Benke István református lelkész.

— **Képes levelezőlapok az egyház szolgálatában.** Tudunkkal Bottyán Pál belényesi lelkész volt az első, a ki a szép sugár tornyu ref. templomot levelező lapra véve, az egyház érdekében megindított segélygyűjtés céljaira ilyen képes levelező lapokat alkalmazott. Ezt az eljárást, melyet szokatlan volta dacára többi egyházaink is bátran alkalmazásba vehetnek legalább annyiban, hogy a ref. templom térképével ellátott levelező lapokat forgalomba hozzák és árultassák — ismételi meg most *Makai Elek* a szatmárhegyi egyház új lelkésze. A szatmárhegyi templom képével ellátott tetszetős formájú levelező lapok segélyével adományokat kíván gyűjteni a templom renováltatás céljaira. Képes levelező lapokat ma általában használunk. A 10 fillért e lapokért se sajnálja senki, megéri ezt a jó cél miatt is.

— **Hagymási Gyula vallástanár** († 1878—1907 szept. 28.) Szomorú hírt vettünk Budapestről, mely Hagymási Gyula hitoktató s. lelkész elhunytát jelenti. A korán sirba szállt ifjú kollégiumunknak volt növendéke és a nagykönyvtárnak egyik diák könyvtárosa.

Azután s. lelkész vallástanár lett Nánáson, hol bizonyosan sokan emlékeznek reá. Egy pár éve, hogy Budapesten nyert alkalmazást szent hivatalában, melyben buzgón és előljáróinak tetszésére forgolódott. Ime most magasabbra hivatott, az Urhoz, kit híven szolgált. Súlyos szenvedéseitől szabadult de mi busan nézünk utána és különösen busan egy szabolcsmegyei kis faluból a tanítói lakból a szerető szülék testvérek, rokonok és jó ismerősök, kik köny telt szemmel sohajtják, béke poraira!

— **Olajág.** A Török Imre és Nagy István kisujszállási lelkészek lapja, a nagy gyülekezetek és egyházak ez a minta közlönye a *Szeretet* társat kapott a gyomai lelkészek által szerkesztett és kiadott díszes havi közlönyben a Garzó Gyula és Harsányi István neve alatt megjelent *Olajágban*. Már második száma fekszik előttünk a kitűnően szerkesztett helyi egyházi lapnak, melynek előállítási költsége 1000 koronára van előirányozva. Ilyen lapot szeretnénk mi nagyobb egyházunkban mindenütt s különösen itt Debrecenben, a hol valamelyik vallástanár vagy s. lelkész, vagy talán épen lelkész is szépen elszerkeszthetné azt. És el is szerkeszteni csak a nyomda gondját venné magára az egyház pénztára s miért ne vehetné, midőn egy ilyen lap közszükséget pótol és templom nélkül egy lelkész munkáját végzi? Az Olajág egyik szerkesztője nt. Garzó Gyula kedves bátyánk és barátunk úgy halljuk nagy beteg, neki gyógyulást, ifjutársának erőt s kitartást kívánunk.

— **Kántorok lapja.** Prot. Orgonista Kántorok Lapja címmel egy új lap jelent meg az ifj. Győre Dániel szerkesztésében. Erről az élénken szerkesztett újságról nekünk is meg kell emlékezni, mert egyházunk olyan számottevő hivatalosságait gyűjti össze, a kik míg egyfelől a legképzettebb s legmiveltebb elemekhez tartoznak, másfelől a legelhagyottabbak: az orgonista kántorokat. Nagy fontosságú az ének és zene szerepe az isteni tiszteletben, nagy befolyást gyakorolnak a hivekre kántoraink gyakori érintkezéseik folytán. Az egyházat általában képviselik és személyesítik mint a többi belhivatalnokok körén. Oka ez elhagyatottságnak elsőben a régi jó világ meghanyatlása és a stóllák leszállta. Oka az a körülmény, hogy orgonista kántorainkat nem tudtuk az egyház érdekében a templomi és temetési alkalmakon kívül hasznosítani. Nagy egyházi dalárdák vezetését kellett volna rájuk bízni, az énektanítás felügyelőivé kell vala őket tenni. Mindez csak ritka helyeken történt s most aztán szűkre szabott fizetéseikkel elmaradó stóllákkal, a hivatalos élet presbitérium, iskola körén kívül maradásukkal, nagy értéket képviselő zenei tehetségükkel jóformán csak napról-napra tengődnek és elégedetlenek. Ezért érdes egy kissé a *Prot. Orgonista Kántorok Lapja*, de mert igaza van, ez érdes, hangot is meg kell hallgatni és a nehéz helyzetet, melyet feltár meg kell orvosolni. Ennek első feltétele a tömörülés, melyet a lap természetesen eszközöl. Tartsanak ki hát mellette kántoraink. A második a bajok feltárása, ezt higadtan eszközöljék a Lap írói és körültekintéssel. A fő a kibontakozás utjainak mutogatása, ezt szerencsésen jelöljék meg a képzett vezetők. Egyházunk a hang kultuszát eltűri, sőt megköveteli. A zenének nagy hatása van. A legteljesebb zenei képességnek is érvényesülni kell és lehet nálunk. Még egyszer figyelmébe ajánljuk olvasóinknak a P. O. K. L-t és ide jegyezzük, hogy a ha-

vonként kétszer megjelenő lap ára egy évre 6 k. fél-
évre 3 k. mely összeg Balmazújvárosra Debrecen-utca
8 sz. alá küldendő.

— **Lelkésztársaságok.** A nagykarolyi egyházme-
gyében fekvő s történelmileg is nevezetes (itt vitta a
fellázadt magyar parasztság győzelmes csatáját a ne-
messég ellen) *Olcsvapáti* lelkeszi állást mult hó 19-én
töltötték be a hívek nagy lelkesedéssel, egyhangulag
megválasztván Főrizs Lajos tivadari lelkesztársunkat,
ezt az ifju Timótheust és buzgó Nehémiást, a ki a kis
Tivadart rövid lelkeszsége alatt szépen rendbe hozta,
templomát építette és ujította s a régi romokat taka-
ritatta. Megvalljuk, hogy bizonyos resignációval vesszük
lelkeszeinknek gyors helyváltozásait, de indokoltnak kell
azt tartanunk, mert a szükség hajtja őket és egy jobb
helyzetnek reménysége. A Főrizs Lajos újabb elhívá-
sához szívből szerencsét kívánunk azért, de másfelől
aggodalommal nézünk a tivadari kis egyházra is, mely
alig heverte ki a mult bajait már is új változásoknak
néz elébe. De jó az Isten ő vezérli sorsunkat és vi-
gyáz egyházaink felett is. Itt említjük meg, hogy *Ko-
lozsvárra* az Irsay helyére *Barubás Samu* magyarláposi
lelkész választatott meg. Legyen elődjénél szerencsésebb.
A mocsolyai ref. gyülekezet Serester Tamást, a bozási
ref. gyülekezet Kovács Sándort, a hadadnásadi ref.
gyülekezet Bartha Miklóst, a komollói ref. gyülekezet Kis
Endrét, a cserefalvi ref. gyülekezet Egyed Gábort vá-
lasztotta meg lelképásztorává. Üdvözljük őket.

— **Halálozás.** Nagy Gedeon, diósjenői ref. lel-
kész, a drégelypalánki egyházmegye esperese, folyó hó
18-án, áldásdus életének 77-ik esztendejében, jobblétre
szenderült. Gyülekezete a boldogultban 53 eszendőn át
nemes és lelkes igehirdető lelképásztorát vesztette el.

— **Dunántúli ref. egyh. lelkeszi értekezlet**
szept. 29-én tartották meg. Az értekezlet istentisztelet-
tel kezdődött s ez alkalommal prédikált Babay Kálmán
sárkeresztesi lelkész. Istentisztelet végeztével az érte-
kezlet a pápai főiskola disztermében tartatott. Az érte-
kezlet tárgyalásai voltak. 1. Seregély Dezső somogyhat-
vani lelkész felolvasása. 2. Csizmadia Lajos theol. ta-
nár jelentése az Evangelical Alliance-eak ez évi julius
hóban Londonban tartott gyűléséről. 3. Az értekezlet
jegyzőjének referálása az egyházmegyei lelkeszértekez-
letektől beküldött ügyekről.

— **Templom fűtés.** A rimaszombati ref. templom
odon hatalmas falába a kőműves beütötte csákányát,
megbontották a falat és most is folyik nagyban a munka,
hogy a templomba három nagy hatalmas kályhát állit-
sanak fel; mely a téli barátságatlan hideg és meghülés
ellen óvni fogja a híveket, kik bizonyára magasztalni
fogják a jó öreg Baksay István kir. tanácsos, egyh. fő-
gondnokot, akinek bőkezű nemeslelkűsége teszi lehe-
tővé, hogy a rimaszombati hittestvéreink a zord télen
is meleg templomban buzgólkodhassanak.

— **Tanítók gyűlése.** A hevesnagykunsági ref. ta-
nító egyesület XXV. évi jubiláris közgyűlése szeptember
28-án Kisujszálláson tartatott. A kisujszállási egyház
vendégül látta a megye tanítóit, sőt ezek vendégeit is.
A jubiláris gyűlés népes és emelkedett szellemű volt.
Egyházi vezérférjak, vármegyei notabilitások, testvér-
egyesületek képviselői, stb. vettek részt az ünnepélyes
közgyűlésen.

— **A „Vasárnapi Ujság“** október 6-iki száma
30 képe közt változatos sorozatokat közöl Erzsébet ki-
rállyné szegedi szobrának leleplezéséről, Kimnach László
festményeinek kiállításáról, az Uránia műkereskedés
aktkiállításáról, a sepsiszentgyörgyi székely kiállításról.

Szépirodalmi olvasmányok: Mikszáth Kálmán és Pekár
Gyula eredeti regénye, Szabolcska Mihály két verse,
Cholnoky Viktor elbeszélése, Wharton Edith angolból
fordított regénye. Egyéb közlemények: Neogrady Antal
egy művészi rajza, Szemere György „Bolond Istók“
című szindarabjának ismertetése, Wekerle Sándor és
neje arcképe klopodiai birtokukon, tárcacikk a hegyi
betegségről, Kövály László és Nagy Gedeon arcképe
és nekrológia, a világ legnagyobb hajójának képe, Pia
Monica hercegnőnek Toselliné (Montignoso grófnő) leá-
nyának arcképe, az Aradon járó automobil-omnibusz
képe, tárcacikk a hétről s a rendes heti rovatok:
Irodalom és művészet, Közintézetek s egyletek,
Sakkjáték, Képtalány, Egyveleg stb. „Vasárnapi Ujság“
előfizetési ára negyedévre négy korona, a „Világkróni-
kával“ együtt négy korona 80 fillér. Megrendelhető a
„Vasárnapi Ujság“ kiadóhivatalában (Budapest, IV.
Egyetem-utca 4. sz.) Ugyanitt megrendelhető a „Képes
Néplag“ a legolcsóbb ujság a magyar nép számára,
félévre két korona 40 fillér.

Szerkesztői üzenetek.

V. I. *Diószeg.* Bejött, hát a szemle folytatása? —
S. J. *Milota.* A jövő számban adom. Mind a kettő
megjött és nagyon jó. — T. D. *Nagykolcs.* Tudósítást
nem kaptam s így a te leveledet használtam fel. —
Egyházamban való tanítás. A cikket megkaptam és
felhasználom. Most még egy kevés türelmet kérek. —
Cs. B. *Szeghalom.* Ugyvan, de azért lehet valaki a
Krisztus jó vitéze és O. R. L. E. hü tagja. — Gy. J.
V. *Irtam,* az illető már állást foglalt. — *Lelkeszgye-
sületi.* A lapokat küldöm, az Egyetértés P. H. Polgár
stb. véleményeit olvastam, ha szükséges lesz le is
közlöm.

Pályázat.

A hajduböszörményi ev. ref. főgimnázium
igazgatótanácsának elnöksége pályázatot hirdet
egy magyar német helyettes tanári állásra. Pá-
lyázhatnak ev. ref. vagy ág. ev. vallásu ta-
nárok, vagy tanárjelöltek. Évi javadalmazás
1600 korona. A kellőleg felszerelt folyamod-
ványok október hó 19-ig a főgimnázium igaz-
gatóságához nyújtandók be. Az állás azonnal
elfoglalendő.

Hajduböszörmény, 1907. október hó 3-án.

Kálmán Lajos
ig. tanács elnöke.

Tartalom-jegyzék: Megint csak ősz lesz . . . Baja Mihály. — Mit
versz? Dr. Ferenczy Gyula. — Lehullt az álarc. Jánosi Zoltán,
Tisza István beszéde a lelkeszi nyugdíjról és a szekularizáció.
ról. — Tanügy: A hospitálásról. Kolozsvár Aladár. — Köz-
életünk. A hevesnagykunsági ref. egyházmegye őszi közgyű-
lése. L. G. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **Dr. Ferenczy Gyula.**

Orgona - Harmoniumok.

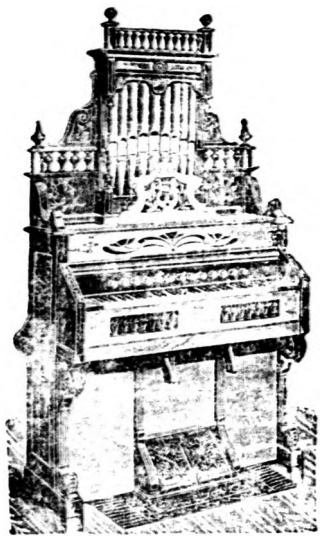
A gyönyörű hang, melyet a világhírű és elismert legjobb gyártmányú amerikai rendszernek elmés szerkezete elővarázsol, önmagának zeng dícséretet. 65 forinttól minden árban kapható.

Első magyar — villamos erőre berendezett — hangszergyár.

Stowasser J. cs. és kir. udvari hangszergyáros, a m. kir. zene-akadémia, színházak, művészek stb. szállítója

BUDAPEST, II., Lánchid-utca 5.

Továbbá ajánlja saját gyárában készült, elismert legkiválóbb minőségű összes **huros-, vonós- és fuvó-hangszereit**, szakértői és feltétlen szolid árak mellett.

Hangfokozó-gerenda mely által bármely hegedű, gondonka beillesztése után sokkal jobb, erősebb és lágyabb hangot nyer. (Biztos siker.) Hegedűbe **hangfokozó-gerenda** 4 ft. Kezeség minden egyes hangszernél.

Legnagyobb gyár és raktár.

Saját találmányú (Rákóczi) **Tárogató**; általánosan elismert legjobb, mely tökéletes solo hangszerré általam konstruáltatott iskolával 35 forinttól feljebb.

Az összes hangszerek javítása különleges, szakszerű pontossággal, jutányos árban; kezeség minden egyes hangszernél. Árjegyzék minden egyes hangszerről külön, kivanatra bérmentve küldetik.

— Kivitel nagyban és kicsinyben.

Király balzsam

Köszvény és csusz ellen.

☞ ☞ **Legujabb gyógyszer.** ☞ ☞

Ezen balzsam legujabb gyógyszer úgy **belsőleg**, mint **külsőleg** mindenféle fájdalmak ellen. **Király-balzsam** készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden háznál kéznél legyen, mert úgy **belsőleg**, mint **külsőleg** kitünő hasznos szer.

Belsőleg gyomorfájásnál gyomorgörcsnél csikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják **köszvény**nél **csuznál** továbbá meghűléseknél, fog és fejfájásnál pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve roszelehellet szagtalanítására. **1 üveg 2 k 65 f. 3 üveg 6 kor. 65 fill.** Utánvétellel bérmentve.

Magyar ember nem használ mást csak a **híres**

Hajdusági pedrót!!

mely legjobb bajusznövesztő és ápoló szer az összes bajuszpedrő készítmények között. Hatása gyors és biztos

Postán 3 dobozt 2 K. 15 fillérért. 6 dobozt 3 K. 65 fillérért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany egyszarvu“ gyógyszer-tára a hol mindenn bel- és külföldi gyógyszerkülönlegességek erdetti árakban szerezhetők be.

PONTOS ÉS
LEGJOBB

Ó R Á K

5 évi jótállás mellett! 5

= Egyházi szentedények =

urvacsora-kelyhek, keresztelő-kannák
medenczék és borkanecskék

arany és ezüst ékszerek

evőeszközök, chinaezüst-disztárgyak

részletfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrendelésekre különös gondot fordítok!

Árjegyzék 2000 képpel ingyen és bérmentve.

POLGÁR KÁLMÁN

műorás és ékszerész BUDAPESTEN VII. Erzsébet-körút 29 sz.

Az ev. ref. egyházak szállítója,

Pontos kiszolgálás; jutányos árak!

Hajdumegyei Népbank mint szövetkezet.

Hetedik évtársulatát 1907. január elsején nyitja meg melybe tagok már most is és az év folyamán bármikor beléphetnek.

Az intézet tagjainak száma rövid három évi fénállása alatt 2400-ra emelkedett, a kik 13,000 törzsbetétre több mint 580,000 koronát fizettek be, mely összeg az évtársulat tartama alatt 1.700,000 korona tőkének felel meg.

A vidéki tagok befizetését megkönnyítjük azáltal, hogy a pénz beküldésére postatakarékpénztári befizetési lapokat díjtalanul adunk.

A törzsbetétek eddig megállapíthatólag 6/-ot jövedelmeznek.

Kölcsönöket a hét bármelyik napján utólag fizetendő legolcsóbb kamattal folyósít.

Kölcsönöket a negyedik évtársulatra már most adunk. Minden 10 korona kölcsön heti 50 fillérjével visszafizethető, melyben a kamattal is ben-

foglaltatik, tehát külön kamatot nem kell fizetni. Kölcsönöket adunk : 1. A befizetett összeg $\frac{9}{10}$ erejéig kezesség nélkül. 2. Kezességi kölcsönöket egy vagy több elfogadható kezes jótállása mellett, még azon esetben is, ha azok nem szövetkezeti tagok.

3. Jelzálog kölcsönöket ingatlanokra való bekebelezés mellett. 4. Zálog kölcsönöket biztosítékkal elfogadható értékekre.

Jelentkezések a negyedik évtársulatba való belépésre vagy kölcsön iránt, bármely nap délelőtt vagy délután az épület helyiségében Piac-utca 69. szám, az Ipar- és keresk. kamara épületében eszközölhetők.

Dr. Révi Nándor,
jogtanácsos.

Dr. Brukner Ernő,
elnök.

Ügyvezető választmány:

Dr. Ferenczy Gyula,
elnök.

Hegedüs Sándor.

Grósz Nagy Ferencz.

HEGEDÜS és SÁNDOR

prot. irodalmi könyvkiadóhivatalában Debreczenben 2 kor. havi részletfizetésre megrendelhető :

A legelső magyar protestáns egyháztörténet. (Képes diszmunka.)

Most jelent meg :

A MAGYAR EVANGÉLIOMI PROTESTÁNS EGYHÁZ TÖRTÉNELME

Farkas József, Kovács Sándor és Pokoly József közreműködésével

Szerkesztette : ZSILINSZKY MIHÁLY.

Könyvtári félbörkötésben 19 k. Közel háromszáz szöveggéppel, tizenkét melléklettel és számos kéziratasonmással.

Megrendelő-lap.

Fizetendő Debreczenben.

HEGEDÜS és SÁNDORTÓL Debreczenben

megrendelem Zsilinszky, a magyarországi Protestáns egyház történelme című művet.

Előfizetési feltételek : Ezen mű ára 19 korona, fizetendő 2 koronás egymásután következő havi részletekben, szállítástól kezdődőleg, mindaddig, míg a teljes mű vételére törlesztve nincs. Jogositva van a cég az esedékes és le nem fizetett részleteket, a postaköltség hozzászámításával, a postai megbízás útján bevonni. A részletek be nem tartása a részletfizetési kedvezményt megszünteti és a mű teljes vételárát esedékessé teszi. A fizetett részletek által még ki nem egyenlített része a küldeménynek a szállító cég tulajdonát képezi. Per esetén a debreceni kir. járásbíróóság illetékes. Az üzlet elfogadása a cégnek fenntartatik. A fenti feltételek alapján ezennel megrendelem a fentebb jelzett munkát 19 korona vételárért, fizetendő a megrendelés keltétől kezdődőleg 2 koronás havi részletekben Debreczen a Hegedüs és Sándor cég pénztáránál.

Lakhely és kelet : Sajátkezű aláírás :

Állás :

Az illetéki díjegyzők 30 tetele értelmében bélyegmentes. Olvasható aláírást kérünk.

Csodálatraméltó, nemes küzdelem történetének a vázolását tüzte ki feladatául ez az első magyar protestáns egyháztörténet, amely nemcsak hogy szép emléke az 1906-iki nagy történelmi esztendőnek, hanem kiegészítője a politikai történetnek is. Sőt, mivel a protestáns egyház, valamint a magyar nemzet változatos, eseményekben gazdag, fölemelő és magasztos története sokszor eggyé olvad a kettős küzdelemben, mivel mindkettőnek ugyanazok voltak a vezérei, harcosai, vértanúi, azért sok helyen egyik a másik nélkül meg sem érthető. Korszakos jelentőségűvé avatja még ezt a munkát az a tény, hogy az nemcsak a magyar evangéliumi protestáns egyház külső fejlődésének történetét hanem a belső életet is felöleli, kiterjeszkedik az egyházi élet, az iskolaügy és irodalmi élet ismertetésére is, aminek révén joggal tarthatjuk azt egy nevezetes történelmi korszak művelődéstörténetének is.

Baktai EGRY FERENCZ

== haragöntő ==
Kis-Gejőcz, Ungmegeye.

A milleniumi kiállításon kitüntetve.

Hódmezővásárhelyen 1904-ben
arany oklevelet nyert.

Ajánlja
haragöntő
műhelyét.

mely a legrégebb és a legjobb hirnevű az országban Teljes szavatosság mellett szállit

harangokat
bármely sulyban, nemetszőket feltétlenül visszavesz, a költségeket visszatéríti Árjegyzéket bérmentesen küld.

Nagyon sok elősmé-
ró irat.

Novotny Antal

haragöntőde és
vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern átlynkaszott

harangjait

melyek felső részükön a hege-dűéhez hasonló alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok,

mint régi modoruak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 467 kgos régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákat, régi harangok lyekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványokkal. Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. -- Az 1896 orsz. kiállításon milleniumi nagy éremmel kitüntette.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Debrecen. Fő-tér, a magy. kir. postával szemben.

Áruházában levő mindennemű öltönyök, színre, minőségre és olcsósgra nézve első helyen állanak.

Kizárólag csak a tulajdonát képező eredeti modelljeiszerint készült férfi- fiu- és gyermekruhák vannak raktáron.

Minden darab saját műhelyében, személyes felügyelete alatt készül.

Az ország minden nagyobb városaiban hatalmas fiók-telepek.

Alapított 1845-ben.

Mérték szerint külön osztály

ALAPÍTOTT 1845-ben.